

УДК 911.3

Соколова О.І.

*ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДО-
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-
ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ*

Розвиток сфери туризму та курортів України впродовж останніх років характеризується позитивною динамікою. Однак, залишається велика кількість проблем щодо формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту, які зумовлені рядом причин, в тому числі непристосованістю значної частини природних територій та об'єктів культурної спадщини для туристичних відвідувань; неефективним та позаконним використанням унікальних природних та історико-культурних ресурсів. Все більшого попиту зазнає розвиток рекреаційно-туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду. Сучасний турист все частіше віддає перевагу відпочинку в екологічно чистих місцях, у природному середовищі. Тому створення умов для задоволення потреб населення у використанні природних ресурсів територій природно-заповідного фонду України в туристично-рекреаційних цілях стає одною з першочергових завдань. Важливо не тільки сформувавши ефективний, прибутковий та конкурентоспроможний на світовому ринку туристично-рекреаційний комплекс через забезпечення ефективного використання рекреаційного потенціалу територій природно-заповідного фонду, а й забезпечити на цій основі комплексний розвиток

територій природно-заповідного фонду та реалізації їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги.

Як показала практика, розробка проектів, які діють, або будуть діяти на територіях природно-заповідного фонду, чи територіях, близьких до ПЗФ, має велику перспективу розвитку і можливість залучення на їх впровадження інвестицій. Так розробка міжнародного курорту «Єврорегіон «Арабат» та проекту «Створення багатогалузевого лікувально-оздоровчого виробничого комплексу в екологічно-чистому регіоні України», що розташовані на узбережжі Азовського моря та озера Сиваш в оточенні біосферних та природних заповідників і заказників, викликали велику зацікавленість з боку міжнародних інвестиційних компаній. Були підписані декілька протоколів про інвестування даних об'єктів ізраїльськими, іспанськими та російськими компаніями. Діючий проект «Пансіонат «Валок»» у складі проекту «Створення багатогалузевого лікувально-оздоровчого виробничого комплексу в екологічно-чистому регіоні України», наглядно демонструє попит на екологічний туристичний продукт. Система харчування, що ґрунтується на використанні екологічно чистих продуктів місцевого виробництва (овочі, фрукти), власного підсобного господарства (молоко-, м'ясопродукти, яйця), недоторкана природа, степ у первісному вигляді на протязі 860 років, лікувальні грязі, води теплого чистого Азовського моря та рапа озера Сиваш стали переважним чинником для клієнтури пансіонату. 80% відпочиваючих у пансіонаті «Валок» - це постійні клієнти на протязі усього періоду існування «Валка» (5 років). Навколо даної території заборонено виділення землі у використання, оскільки вона належать до заповідного фонду. Тому, не дивлячись на економічну нестабільність країни, проект створення багатогалузевого лікувально-оздоровчого виробничого комплексу в екологічно чистому регіоні є інвестиційно привабливим. Передбачається поєднання розвитку туристично-рекреаційної та курортно-оздоровчої діяльності із екологічно безпечним промисловим виробництвом. Даний проект заснований на балансі економічних, соціальних, екологічних інтересів, що спираються на врахування кон'юнктури ринку та збереження довкілля.

Подальші перспективи залучення інвестицій для успішної розбудови багатогалузевого лікувально-оздоровчого виробничого комплексу на кримській частині Арабатської Стрілки (на території Ленінського району) та ефективного моніторингу стану довкілля в умовах інтенсивного розвитку господарської діяльності пов'язані із реалізацією великого інвестиційного проекту створення міжнародного курорту „Єврорегіон Арабат”.

Світова криза призупинила на деякий час роботу по проектам, але зараз знову продовженні переговори щодо фінансування нових екологічних курортів.

Державні служби та установи загально державного значення та місцевого рівня, а також незалежні експерти у своїх висновках

наполегливо рекомендують використовувати дані території для створення рекреаційно - туристичних об'єктів. Попит на використання рекреаційного потенціалу територій природно-заповідного фонду для створення конкурентоспроможного українського туристичного продукту підтвердили і експерти Торгово-промислової палати м.Лейпциг (Німеччина), які з запропонованих інвестиційних проектів України відібрали лише 2: «Створення міжнародного екологічного курорту «Євро регіон «Арабат» (АР Крим) та етнографічного курорту в Карпатах на базі Національного природного парку «Гуцульщина». Національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, буферні зони біосферних та природних заповідників, заказників, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні, зоологічні парки, парки садово-паркового мистецтва повинні використовуватись з метою рекреаційно-туристичної діяльності. Професор Любіцева О.О. визначає, що «Рекреаційно-туристичне природокористування є цілісною системою відносин між людиною (суспільством) і природним середовищем, які складаються в процесі вивчення, освоєння, використання, перетворення та відтворення ресурсного потенціалу задля задоволення суспільних та індивідуальних рекреаційних потреб. Рекреаційно-туристичне природокористування спрямоване на збалансований розвиток між потребами туристів у змістовному проведенні дозвілля, їх правом на чисте довкілля з ресурсами гарантованої якості та потребами суб'єктів господарювання комерційного (об'єкти індустрії туризму) та некомерційного (самодіяльні об'єднання) спрямування в ресурсах (природних, трудових, фінансових, матеріальних) гарантованої якості, з одного боку, й можливостями території (за ємністю, сталістю розвитку та іншими параметрами екосистем) до регенерації, унеможливлення деградації довкілля та збереження природних цінностей.»[1]

Оцінка потенціалу природних ресурсів заповідних територій дає підстави розраховувати, що Україна має перспективи розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Це могутній потенціал розвитку міжнародного і вітчизняного туризму, які є прибутковими напрямками в економіці багатьох країн.

Але ефективний розвиток туристично-рекреаційної діяльності на територіях ПЗФ України стримується наступними чинниками:

- ✓ відсутністю соціально-політичних та економічних умов, сприятливих для інвестицій (у тому числі іноземних) у розвиток туризму;
- ✓ неспроможністю надання послуг відповідної якості об'єктами ПЗФ через відсутність на їх території розвиненої інфраструктури туристично-рекреаційної діяльності;
- ✓ відсутністю у штатних працівників відповідних структурних підрозділів достатнього досвіду і знань щодо організації туристично-рекреаційної діяльності, зокрема в області маркетингу,

ціноутворення, пізнавальних програм для різних категорій відвідувачів; та інш.

Для успішного розвитку туристично-рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду необхідно здійснити комплекс заходів, таких як розробка комплексу спеціалізованих маршрутів і програм для різних категорій відвідувачів. Формування продукту туристично-рекреаційної діяльності для просування на український та міжнародний туристичний ринок можливо лише через організацію та облаштування зразкових екологічних стежок і маршрутів; облаштування територій ПЗФ вказівниками та інформаційними стендами; дотримання гранично допустимих навантажень на стежки і маршрути, виконання рекомендацій з оптимальних режимів проведення турів і екскурсій з визначенням шляхів мінімізації негативних впливів на території природно-заповідного фонду; а також чіткого дотримання правил, що регулюють поведінку відвідувачів на територіях ПЗФ. З метою формування оптимальної територіальної структури туристично-рекреаційного комплексу, організації системи транспортного сполучення і попередження шкідливих екологічних наслідків освоєння рекреаційного потенціалу території ПЗФ пропонується проводити на основі схеми її функціонально-рекреаційного зонування. Ступінь рекреаційного освоєння окремих зон і центрів має лімітуватись показниками рекреаційної місткості території, що базуються на нормах антропогенного навантаження на ландшафт. Ринкові потреби стають потужним чинником формування територій туристсько-рекреаційного призначення відповідно до умов і можливостей забезпечити новітні види туризму. При відповідному розвитку інфраструктури, сервісу та реклами можуть стати основними привабливими центрами такого виду рекреаційно - туристичної діяльності на природно-заповідних територіях, як екологічний туризм. Це може бути моделлю збалансованого використання природних ресурсів як важливого чинника сталого розвитку держави, гарантією довготривалого збереження природних та культурних ресурсів рекреаційних територій. І це є спосіб збереження планети в цілому, тобто питання збереження конкретних природно-заповідних територій стає між планетарним питанням, тому що тільки завдяки недоторканим куточкам землі людство має шанс не тільки відпочивати, а взагалі – продовжувати жити.

Потрібно впроваджувати науково обгруновані, сучасні методи управління природними ресурсами, що базуються на екосистемному підході, підтримувати і відновлювати традиційні методи управління. Вкрай важливо використовувати природо зберігаючі технології природокористування, впроваджувати нові, екологічно безпечні види господарської діяльності, насамперед соціально зорієнтовані, а також впроваджувати екологізацію місцевої економічної діяльності. Природоохоронні технології повинні спрямовуватися на підвищення природної стабільності та стійкості екосистем. Рекреаційну та оздоровчу

діяльність треба здійснювати на підставі аналізу інвестиційних можливостей конкретних заповідних територій, розвитку обсягів та асортименту існуючих платних послуг, поліпшення їх якості. Треба розробляти та впроваджувати правові механізми інвестування економічного розвитку установ природно-заповідного фонду, враховувати інтереси природно-заповідного фонду в бюджетному процесі та суспільно-економічному плануванні регіонів, їх впливу на процес прийняття рішень у цих сферах. Як негативний приклад порушення інтересів природно-заповідного фонду, відсутність суспільно-економічного планування регіону є приклад виділення Генічеською райрадою в оренду під забудову у 2006 р. 30 га цілинної землі (степу) близько с. Стрілково Генічеського району Херсонської області. Підприємець, який одержав рішення райради, зняв верхній шар ґрунту та бар, що природно захищав узбережжя від осінніх штормів, і почав забудову садиби (в 20 м від моря). Тільки втручання мелітопольських вчених припинило забудову на землях природно-заповідного фонду, але шкода, яка була нанесена степу, жахлива. За 4 роки там виріс лише осот, потрібно 50 років, щоб відтворилися ті рослини, які там росли до втручання людини. До того ж, знищено 4 виду реліктових рослин, яких практично більше не існує в природі. Відсутність державницького підходу до збереження екосистем на місцевому рівні все ще залишається проблемою №1. Тому тільки при реалізації усіх вищезазначених заходів буде можливо реально забезпечити створення сприятливих умов для відпочинку та оздоровлення населення в природних умовах, а також забезпечити екологічно-збалансований (сталий(стійкий)) розвиток громад та регіонів.

1. Любіцева О.О. «Методичні рекомендації щодо туристичного районування, формування зон сталого розвитку туризму та опорного туристично-рекреаційного каркасу України, національної мережі туристичних маршрутів».